

УДК 351.743+351.87(091)(477.75)"192"

СТВОРЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ТА КЕРІВНИХ ОРГАНІВ МІЛІЦІЇ У КРИМУ НА ПОЧАТКУ 20-РР. XX ст.

Сапицька О.М., Вагін К.О.

CREATION OF THE EXTRAORDINARY BODIES OF THE AUTHORITIES AND THE GOVERNING BODIES OF THE MILITIA IN CRIMEA IN THE EARLY 20'S. XX CENTURY

Sapitska O.M., Vagin K.O.

У статті досліджується процес створення надзвичайних органів влади та керівних органів міліції у Криму на початку 20-х рр. XX ст. Аналізуються задекларовані функції надзвичайної комісії Криму та органів охорони правопорядку з їх реальною діяльністю по встановленню більшовицького режиму на території Криму у зазначений період, що супроводжувалася проявами масового терору по відношенню і до цивільного населення. Це, у свою чергу, провокувало стрімке підвищення рівня злочинності, в наслідок чого правоохоронні органи постійно реформувалися.

Ключові слова: *Кримський революційний комітет, Кримська надзвичайна комісія, Кримська міліція, «червоний терор»*

Вступ. Анексія Кримського півострова та окупація частини Донбасу Російською Федерацією у 2014 р., судячи по даним ЗМІ за 2014-2017 рр., призвели до збільшення на окупованих територіях ролі надзвичайних уповноважених органів у соціально-політичному житті населення. Як і сторіччя тому, після державного перевороту 25 жовтня 1917 р., коли більшовики захопили владу і проголосили її встановлення на всій території колишньої Російської імперії переважно шляхом прямого терору, прями репресії та інформаційна війна – це два основні методи, що найбільше використовувалися спеціальними службами загарбників у вищезазначених регіонах. До того ж, сучасні дослідники вбачають початок національних репресій кримсько-татарського населення Криму саме у діяльності більшовицьких надзвичайних органів управління з початку 20-х рр. XX ст.

Наукову новизну дослідження обумовлює і той факт, що певні архівні матеріали, використані у нашій роботі, були опрацьовані у Державному архіві Автономної Республіки Крим до захоплення його фондів в наслідок анексії РФ, та вперше публікуються для широкого загалу.

На сьогодні вектор зовнішньої політики нашої держави орієнтований на європейську модель побудування системи правоохоронних органів. Найбільшу частину роботи спрямовано саме на збереження демократичного устрою не тільки за рахунок мілітаризованих підрозділів Національної гвардії, але й впровадження Нової поліції. Європейський шлях реформування системи внутрішніх справ, котрий обрали керівники відповідних структур та Український парламент, все ж потребує практично-консультативної допомоги від тих країн, де ці зміни уже відбулись. Найбільшу підтримку в даній сфері наша держава отримала від спеціалістів з Польщі, Грузії, Литви та США. Проте, на сьогоднішній день запроваджені зміни активно критикуються представниками опозиції та різними активістами у ЗМІ. Але певне підвищення рівня злочинності є «нормальним» явищем під час реформи у системі правоохоронних органів. І на прикладі реформування органів правопорядку у Криму у 20-рр. XX ст. це явище можна прослідкувати, враховуючи відповідні історичні обставини висвітленого хронотопу.

Постановка проблеми. З огляду на те, що територіальні рамки та методи впливу на населення окупованих територій майже сторічної давнини та сьогодення співпадають по багатьом параметрам, необхідність історичного дослідження ступеню впливу спецслужб на радянське суспільство 20-х років та їх виконання функцій політичного й соціального контролю допоможе спрогнозувати соціально-економічні наслідки їх сучасної діяльності на окупованих територіях України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Для проведення дослідження були використані архівні документи і твори вітчизняних науковців. Важливим джерелом для написання роботи є накази Кримського революційного комітету. Для нашого дослідження ми обрали з огляду на наявну інформацію

цію накази «Про регламент забезпечення сімей червоногвардійців»[5] та наказ «Про реструктуризацію Надзвичайного комітету у Всеросійський надзвичайний комітет»[2]. Перший наказ показує відношення радянської влади до своїх підлеглих, другий - містить важливу інформацію про зміни у структурі спецслужб, їх повноваженнях та обов'язках.

Особливе ставлення влади до ВНК доводять також деякі джерела серед документів тогочасного діловодства. Наприклад, доклад голови Алуштинського Революційного комітету В. Дерябіна до голови Сімферопольського Кримського революційного комітету «Про відставку товариша Брянцева з посади члена Алуштинського Ревкому та його арешт»[4], що підтверджує широкі повноваження правоохоронних органів, сфера впливу котрих поширювались на високопосадовців.

Телеграма тов. Ільїна (керівника партробітників), голові Кримревкому Белу Куну «Про затримання групи, яка їхала в Сімферополь» [1], по суті є наслідком наказу «Про заборону в'їзду на територію півострова за виключенням партробітників до особливого розпорядження». Цей документ підтверджує роботу радянських спецслужб на кордоні Криму [3].

І. Я. Трифонов у своїй роботі «Класи і класова боротьба в СРСР на початку НЕПу» [13] частково висвітлює питання діяльності НК-ГПУ, а також наводить матеріал щодо структури правоохоронних органів, хоча і з урахуванням більшовицької партійної кон'юнктури.

Ю. А. Шаповал «НК-ГПУ в Україні: особи, факти, документи» [14] детально розкрив загальні закономірності та особливості роботи НК. Дослідження також містить детальний опис діяльності, організації та структури кримських правоохоронних органів, в особливості НК.

Наукові публікації А. В. Ішина «В Криму після Врангеля» [10] та «Контрреволюційний рух у Криму і боротьба з ним в 1921 р.» [11], окреслюють політичні та соціальні аспекти життя на півострові після встановлення радянської влади. Більш детально він описує діяльність Кримської НК, Кримської міліції та Революційних комітетів, спрямовану на придушення сил білогвардійців та анархістів, що ще залишалися на півострові.

Протокол судового розгляду Обласного комітету у справі І. Смирнова – ще один документ, що дозволяє скласти повноцінну картину кризи в управлінні правоохоронними органами у досліджуваній період. В даному протоколі міститься постановою про зміщення І. Смирнова з поста начальника особливого відділу КНК [6].

Доповнення до наказу Кримського революційного комітету №62 від 1 грудня 1920 р. «Про регламент тематики місцевих газет та цензуру» [7] - ще один наказ, що ілюструє ступень впливу правоохоронних органів на ідеологію населення.

Телеграма голові Кримського Революційного комітету Белу Куну від командира бригади Козиря від 14 грудня 1920 р., фактично була скаргою на дії

представників особливого відділу Чорного та Азовського морів. Телеграма ілюструє свавілля, що відбувалось всередині кримської правоохоронної системи на початку 20-х років [8].

В. М. Брошеван та А. А. Форманчук у своїй праці «Кримська республіка: рік 1921-й: Короткий історичний нарис», дають загальну характеристику півострова у період НЕПу, в тому числі у роботі освітлюється і діяльність правоохоронних органів [9].

І. С. Чирва у своїй праці «Боротьба більшовиків за владу Советів у Криму» описав становлення більшовицького режиму на Кримському півострові, а також зробив акцент на антиконтрреволюційній діяльності правоохоронних органів [15].

Проте, варто зазначити, що спеціальних досліджень з даної тематики у науковому українському полі практично немає.

Мета. Характеристика процесу створення надзвичайних органів влади у Криму на початку 20-х рр. XX ст. та аналіз процесу створення керівних органів кримської міліції у 20-рр. XX ст.

Матеріали і результати дослідження.

Державні установи та підрозділи, що діють поза правовим полем, називаються спецслужбами. Слід зазначити, що їх діяльність має бути спрямована на захист чинного державного устрою. Після Жовтневої революції 1917 р. ці органи значною мірою посилились новими кадрами, не професійними, проте, «ідеологічно правильними». З огляду на це змінились також і методи їх роботи. До початку травня 1919 р. фактично весь Крим, окрім Керченського півострову, був зайнятий радянськими військами. Через загрозу контрреволюції комуністичному уряду необхідно було досить швидко створити радянські надзвичайні уповноважені органи влади, які б могли контролювати ситуацію на місцях та ефективно силовими методами боротися з акціями протесту.

І. Я. Трифонов відзначав, що «серед каральних органів диктатури пролетаріату найбільш помітну роль у боротьбі з озброєними інакодумцями зіграли органи ВНК-ГПУ». [13, с. 235]

На території Кримського півострову ці структурні підрозділи пройшли складний еволюційний процес. Спочатку, з листопада 1920 р., випадками контрреволюційної діяльності займалися 4-й та 6-й відділи Червоної армії. Слід зазначити, що 4-й відділ приступив до своїх обов'язків дещо пізніше, оскільки був необхідний час, щоб його укомплектувати [11, с. 47]. Саме такі особливі підрозділи й були головними провідниками та виконавцями «Червоного терору». Їх рання діяльність характеризується, перш за все, свавіллям та безконтрольністю в наслідок відсутності належної професійної підготовки контингенту, вкрай низького рівня їх загальної освіти взагалі, та бажання колишніх маргіналів «затвердитися на посаді». Численні розстріли виправдовувалися «прагненням винищити контрреволю-

ційний елемент» та наочною ефективністю силових методів боротьби.

Від самого початку спеціальні органи створювались з метою знищення колишніх військовослужбовців армії Врангеля. Курирувались вони «Кримською ударною групою», про існування якої в радянській історіографії не згадувалось. Начальником цієї групи 21 листопада 1920 р. був призначений заступник начальника Особливого відділу Південного та Південно-Західного фронтів Є.Г. Євдокимов. Керівник ГПУ УРСР В. Балицький писав: «Відповідальна робота випала особливим відділам під час зачищення підпілля, особливо в Криму після ліквідації врангелевського фронту. Розпеченим залізом випалені гнізда контрреволюції, які залишили білогвардійці в Криму» [14, с.84–85].

Говорячи про сукупність особливих підрозділів, необхідно згадати про «Особливий підрозділ Криму», він же «Особливий підрозділ Кримського революційного комітету». З самого початку планувалось, що він буде центральним органом при реалізації репресивної політики на півострові. Саме коменданту та начальнику Особливого підрозділу необхідно було повідомляти про всі випадки замахів на обшук та арешт без ордеру працівників цього відділу (особливого відділу 6-ї армії) [1, Л. 94].

Даному органу був притаманний принцип знищення потенційних «класових ворогів», виходячи з їх походження, при цьому було зовсім не обов'язково, щоб вони брали участь в озброєній боротьбі з більшовизмом. Проте, дані функції цим органом виконувались недовго, бо вже з початку 1920 р. вони перейшли до особливого підрозділу 4-ї армії на чолі з Міхельсоном [2, Л. 9].

Поряд з особливими підрозділами в Криму існували різні спеціалізовані відділи, наприклад, з морських питань, прикордонних тощо. Кожна з цих установ спиралась на накази своїх центрів, що неминуче призводило до суперечок з вищезазначеними органами.

Без сумніву, подібна система розрізнених органів ВНК в Криму не могла забезпечити успішну боротьбу з «контрреволюцією». Наприклад, один з підрозділів особливого відділу Чорного та Азовського морів почав похід проти «біло-зелених» (саме так називали учасників антибільшовистського повстанського руху у Криму), тероризуючи при цьому і мирне населення, поширюючи систему заручництва, внаслідок чого багато людей були змушені тікати в гори, де примикали до озброєних формувань, надалі виступаючи проти самих більшовиків [3, Л. 32]. С. П. Мельгунов (російський історик та учасник антибільшовицького руху) писав про це наступним чином: «Наостанок цілим селам був запропонований ультиматум – якщо не повернуть тих, що збігли в гори, то будете спалені (села Демерджи, Шуми, Корбек, Сабли тощо). Але ультиматум не був виконаний, адже «зелені», в свою чергу, заявляли, що у випадку виконання погрози вони виріжуть всіх комуністів та їх родини не тільки в селах, а й в таких

містах, як Алушта, Симеїз, Судак» [12]. Таким чином, уже наприкінці 1920 р. стала очевидною необхідність створення єдиної керівної і координуючої установи на території Кримського півострову. З цією метою 9 грудня 1920 р. було створене регіональне відділення ВНК.

Організовані місцеві НК Севастополя, Сімферополя, Керчі мали права винесення смертних вироків. Повітові відділення в Євпаторії, Ялті, Феодосії, Джанкої мали права щодо обмеження волі на строк до 2 років, а смертні вирокі узгоджувались з центральним Кримським відділенням. Дещо пізніше, у вересні 1921 р., на місцевій конференції голів НК та керівників прикордонних підрозділів було затверджено рішення про створення секретно-оперативних відділів. Саме ця подія є завершальною у процесі остаточного оформлення системи органів НК у Криму. Після створення Кримської АРСР (18 жовтня 1921 р.) Кримська обласна надзвичайна комісія стала називатися Кримська надзвичайна комісія [10, с. 47].

Про її широкі повноваження свідчить той факт, що дана організація мала свої військові підрозділи, які від початку вели боротьбу з загонами «біло-зелених». В період становлення системи органів НК на півострові ці функції здійснював особливий відділ 4-ої армії, Особливий відділ Чорного та Азовських морів, а також експедиційний відділ Сімферопольського міського НК. Всі ці загони були об'єднані в Кримську окрему бригаду ВНК [14, с. 87–88]. Окрім ліквідації політичних опонентів цей відділ займався розвідкою, налагодженням широкої інформаторської мережі, агітаційною та деморалізуючою роботою з людьми, які боролись з радянською владою.

Окремо слід згадати питання щодо співпраці ВНК та партійного керівництва Криму. Останні дуже часто звинувачували органи ВНК в перевищенні службових обов'язків, а також у діях, котрі суперечили принципам реалізації функцій державної влади. [4, Л. 45].

Подібні претензії приводили до суперечок між Кримським НК та більшовиками, що добре відомо з докладів-відгуків про роботу керівників НК Віхмана та Смірнова.

З огляду на численні скарги партійників 21 квітня 1921 р. на засіданні Обласного комітету РКП(б) та Кримського революційного комітету було заслухане питання щодо діяльності НК. Під час його вирішення було наголошено: «Визнати положення відносно методів роботи Крим НК не нормальним. Необхідно прийняти міри для її упорядкування враховуючи всі наслідки... Приймаючи до уваги те велике політичне значення, які мають органи НК, рахуючись з негативним настроєм населення та партійців по відношенню до Крим НК – пропонується голові Крим НК краще слідкувати за дотриманням директив щодо роботи, які мають загальнодержавне значення [5, Л. 87]».

Рішення про відставку Віхмана було прийнято на об'єднаному засіданні загальнокримського революційного комітету і місцевих відділень 25 квітня 1921 р. Йому інкримінували «арешти відповідальних парттоваришів та замовчування фактів некомпетентних дій його відомства стосовно деяких громадян».

Вже 8 червня 1921 р. Президіум Кримського обласного комітету РКП(б) постановив відсторонити від службових повноважень іншого голову ВКНК – Смірнова. Його обвинувачували у невідповідності наказу про Особливу нараду по боротьбі з бандитизмом, а також у змінах без відому Обласного революційного комітету (ОРК) складу колегії кримського НК. Однак ця справа потребувала досконалого вивчення і 20 червня 1921 р. його місце зайняв Фомін [11, с. 48].

Одноосібно виконувати функції по встановленню та збереженню правопорядку у політичному та соціальному житті ВНК не могла. У боротьбі з озброєним «контрреволюційним» рухом і злочинністю, рівень якої був достатньо високим на початковому етапі становлення радянської влади, брала участь і новостворена робітничо-селянська міліція.

Вона була створена згідно наказу Кримського революційного комітету від 19 листопада 1920 р. У наказі Кримського революційного комітету №69 від 2 грудня 1920 р., який регламентував основні задачі міліції, зазначалось: «міліція є озброєним виконавчим органом центральної та місцевої влади» та «всебічним захистом інтересів працюючих мас, боротьбою зі всякого роду суспільними паразитами, охороною суспільно допустимого законом власного надбання, примусом громадян до виконання усіх декретів та розпоряджень влади» [14, с. 111, 123].

В тому ж наказі були описані і обов'язки міліції: «безмежний захист встановленого робітниками та селянами ладу від замахів з боку будь-кого» [7, Л. 48]. Очевидно, що таке формулювання на практиці означало залучення органів міліції до боротьби і з антибільшовицькими виступами.

Окремо слід розглянути устрій міліційної системи. Система міліційних органів того часу складалась із відділів: міська та повітова міліція, промислова (фабрично-заводська, лісова тощо), залізнична, водна, пошукова. Очолювало дану систему НКВС. Проте і у випадку з міліцією мав місце принцип подвійного підпорядкування. Таким чином, роботу кримської міліції контролював ще й Революційний комітет та його органи.

Керівництво міліції діяло у всіх повітових революційних комітетах. Було створено також Головне управління міліції. Характерною рисою 20-х років ХХ ст. було створення кінно-кулеметних загонів з метою більш успішного переслідування озброєних формувань противника. Що ж стосується особистого складу, то слід зазначити, що його намагались комплектувати за рахунок комуністів, демобілізованих червоноармійців та колишніх червоних партизан.

26 листопада 1920 р. Кримський революційний комітет наказом №35 призначив начальником Кримської губернської міліції З.С. Аравського. Під його керівництвом у всіх містах та повітах Кримського півострову фактично відразу почалась робота з організації органів міліції. Вже до початку грудня того ж року ці органи були створені у всіх містах Криму.

Центральним органом для всієї Кримської міліції на початку було губернське управління міліції, засноване у листопаді 1920 р. Але пізніше воно було реорганізоване в Управління Кримської міліції – Кримміліцію. Саме у Кримміліції з'явилися перші 6 відділів, описані вище.

Таким чином, управління Кримської міліції здійснювало керівництво та контроль, по-перше, діяльності Кримської робітничо-селянської міліції; по-друге, безпосередньо керувало створенням органів міліції на місцях; по-третє, видавало накази та інструкції, що визначали всі аспекти роботи міліції; по-четверте, здійснювало обов'язкове військове навчання особистого складу; по-п'яте, проводило оснащення міліції всіма видами продовольства [14, с. 125, 131]. Проте, така організація органів міліції не принесла позитивних результатів у боротьбі з кримінальною злочинністю, що, буквально, охопила міста та села Кримського півострову.

Такий стан справ призводив до того, що велика кількість злочинів залишалась нерозкритою, а загальний рівень злочинності стрімко зростав. Вже до 1920 р. особистий склад Кримміліції збільшився до 2475 людей, але водночас з цим почався голод, що спричинив ще більш стрімке зростання рівня злочинності [15, с. 142].

21 липня 1921 р. Кримський революційний комітет призначив на цю посаду начальника Сімферопольського повітово-міського управління робітничо-селянської міліції Македона А. М., який у свій час опинився у полі зору керівництва, будучи ще головою Сімферопольського повітово-міського революційного комітету. Йому вдалося заслужити довіру верхівки Кримського революційного комітету. [14, с. 145–146].

У 1921 р. починається новий етап розвитку в організації структури Кримської міліції. Він був урочисто оголошений на першому Кримському установчому з'їзді радянських робочих, селянських, червоноармійських і флотських депутатів Кримської Автономної Радянської Соціалістичної республіки [8, Л. 8]. З'їзд створив Центральний виконавчий комітет та обрав представників, ухвалив їх посади. З обраних осіб була організована Рада народних комісарів. [6, Л. 6].

Кримміліція була скасована через діяльність Ради народних комісарів півострова. У структурі новоствореного НКВС у Криму була затверджена, як постійний державний орган, кримська робітничо-селянська міліція. Наказом № 1 НКВС було започатковане Головне управління міліції. [14, с. 151].

Для успішного керівництва діяльністю міліції Кримської АРСР Головне управління отримало ши-

рокі повноваження. Саме тому керманічем Головного управління міліції на півострові був утверджений Цинцар Л. Л., який був також членом колегії НКВС. На засіданні колегії НКВС Крима 5 грудня 1921 р. був заслуханий доклад його, котрий містив інформацію щодо чисельності штату працівників головного управління міліції. Колегія наркомат затвердила штат у 240 чоловік, які мали приступити до обов'язків з початку січня 1922 р. [15, с. 156].

Переведення органів внутрішніх справ на місцевий бюджет спричинив за собою нове скорочення працівників з 1017 до 827 осіб у грудні 1922 р. Разом з цим була проведена реорганізація, що значною мірою спрощувала структуру управління міліції на місцях. Загалом було скорочено 45% особового складу, 13% доводилось на оперативних співробітників, 32% з них були канцелярські та господарські працівники. Проте, у зв'язку з посиленням боротьби зі злочинністю, влітку 1923 р. зі сторони Головного управління міліції РРФСР була зроблена спроба вивести відділ карного розшуку при головному управлінні півострова у самостійну одиницю, діяльність якого в подальшому була би підпорядкована НКВС і Центрошуку РРФСР [15, с.157, 159]. Однак через реорганізацію наркомату внутрішніх справ Кримської АРСР цей проект не був втілений у життя [11, с. 48].

Головне управління міліції виконувало наступні задачі: по-перше, здійснювало керівництво всіма відділами міліції на території Кримської АРСР. По-друге, контролювало діяльність та проводило заходи по укріпленню дисципліни. По-третє, керувало розподілом, обліком та комплектацією особового складу працівників. По-четверте, проводилась координація діяльності, яка була спрямована на боротьбу зі злочинністю, також вона керувала відділи карного розшуку. По-п'яте, на Головне управління були покладені обов'язки з організації спеціальних курсів для навчання та підвищення кваліфікації командного складу та рядових співробітників, а також всім необхідним для роботи. Керівництво також мало забезпечити отримування пільг від держави для особового складу.

Загалом у структурі Головного управління у складі НКВС Криму існувало 5 відділів: секретаріат, політичний секретаріат, адміністративно-стройовий, постачання, та карний розшук. Всі відділи у свою чергу поділялись на підвідділи та технічні частини. Кожний відділ мав свого керівника, він призначався керівником Головного управління з утвердженням головою НКВС Криму [13, с. 70]. В свою чергу, в обов'язки начальників входило керівництво тим підрозділом міліції, який йому був доручений. Структура і склад визначались тільки за ухваленням НКВС та начальника Головного управління Кримської АРСР. Тим не менш, у загальній масі вони керувались принципами, які використовувались для організації міліції на території всієї РРФСР.

До 1923 р. Головне управління існувало в такому вигляді, однак у листопаді цього ж року, коли

Кримський півострів був районований по-новому, міліція була знову реформована. Кількість відділів та підрозділів було скорочено до 3: адміністративний відділ, карний, загальний [14, с. 181].

До всіх кандидатів на посаду у Головному управлінні висувались високі вимоги. Це пояснювалось складною ситуацією, що склалась через постійну адміністративну реорганізацію всіх відділів на півострові. Найбільш особливу увагу керівництво приділяло посаді голови карного розшуку кримінального підрозділу, бо організація саме цього відділу мала стратегічне значення для організації роботи робітничо-селянської міліції.

У березні 1922 р. колегія НКВС призначила на посаду начальника карного розшуку Криму І. Л.Донцова, який, окрім загальних функцій по керівництву і контролю кримінальної міліції також відповідав за роботу кримінально-розшукових відділень на місцях, та створення і налагодження мережі секретної агентури загальнокримського масштабу. Він був відповідальний за організацію обліку злочинців та як керівник повинен був сприяти розкриттю тяжких та особливо тяжких злочинів і допомагати у затриманні злочинців [15, с. 182, 184].

1 червня 1923 р. в Сімферополі відбулось засідання спеціальної комісії під керівництвом голови Радянського народного комітету Криму Саїда Галієва. На ньому, зокрема, було розглянуте питання штатної чисельності співробітників міліції та кримінального розшуку. Було прийнято рішення затвердити нові штати, що передбачали б одного міліціонера на 1124 мешканця Кримського півострову за умови, що територія їх обслуговування не буде перевищувати 51 км² [15, с.185]. На основі цього у відділі кримінального розшуку було скорочено 20 штатних одиниць з подальшою їх передачею у розпорядження новоствореного відділення кримінального розшуку при Сімферопольському районно-міському управлінні міліції.

11 січня 1924 р. після постанови Радянського народного комітету Криму НКВС про розформування органів державного управління, міліцейський апарат був ліквідований [15, с. 188]. Однак фактично відразу почалась його реорганізація. 12 січня 1924 р. було засновано Центральне Адміністративне Управління (ЦАУ) при Радянському народному комітеті Кримської РСР з одночасним підпорядкуванням ЦАУ НКВС РРФСР [15, с. 190]. Зменшення витрат, скорочення штатів, подальше удосконалення структури та методів роботи органів управління в області охорони суспільного порядку – все це зумовило створення ЦАУ. В його обов'язки входило: втілення в життя постанов та розпоряджень центральної та місцевої влади, забезпечення охорони революційного порядку, боротьби зі злочинністю. ЦАУ складалось із трьох відділів: загального адміністративного нагляду, міліції та кримінального розшуку. Задачами відділу міліції були: рішення питань підтримки порядку, забезпечення втілення в життя декретів та постанов органів державної влади, керівни-

цтво комплектацією міліції, розробка правил проходження служби, керівництво підготовкою кадрів міліції, організація курсів, розробка навчальних програм, створення порядку прийому та випуску курсантів, службове навчання особистого складу, спостереження за правильним функціонуванням арештованих приміщень, видача посвідчень особистості тощо.

Висновки.

При складному та неоднозначному характеру роботи Крим НК ця структура та всі підконтрольні їй органи були опорою режиму більшовиків у регіоні. Центральний комітет робив ставку саме на ці підрозділи у боротьбі з бандитизмом, а також «біло-зеленим» рухом опору. Жорсткі методи діяли досить ефективно, але слід зауважити, що великі втрати несли прості люди, котрі відчували на собі всі негативні наслідки «червоного терору».

Необхідно зауважити, що організаційна структура керівних органів міліції Криму в 1920–1924 рр. змінювалась достатньо часто. Це пояснюється тим, що, з одного боку, в рамках НКВС реалізовувалась державна програма по скороченню витрат на державний апарат, а з іншого боку, відбувався постійний пошук кращих методів роботи та організаційних структур. Слід наголосити, що цей пошук частіше супроводжувався «червоним терором» та насиллям, що в той час були звичайним явищем в суспільному житті. Сувалля відбувалось, в першу чергу, по всій системі ієрархії - від самого керівництва Кримської міліції до його окремих співробітників, та про жодні законні методи їх роботи не йшлося через відсутність спеціальної освіти, яку отримували працівники уже у наступні роки. Зазвичай укомплектування штату працівників відбувалось за рахунок людей, котрі приймали участь у військових сутичках, а не у роботі зі звичайним цивільним населенням. У свою чергу, сувалля більшовицьких «товаришів» ще більше провокувало зростання злочинності.

Як зазначали західні дослідники, терор завжди розглядався російськими «революційними партіями» як теоретично обґрунтований та прийнятний засіб боротьби... При цьому для більшовиків терор був лише тактичним способом досягнення цілей - знищення ворогів і залякування тих, хто не визначився [16]. З огляду на реалії сьогодення на окупованих РФ територіях України, особливо на території Криму, важко не провести аналогію між методами «встановлення влади» радянськими органами надзвичайної влади сторічної давності та сучасними російськими органами окупаційної влади, що ще стануть предметом ретельного дослідження істориків майбутніх поколінь.

Література

1. Державний архів Автономної Республіки Крим (далі. – ДААРК). - Ф. Р-1188. - Оп. 3. - Спр. 25. – Л. 94.
2. ДААРК. - Ф. 1. - Оп. 1. - Спр. 135. – Л. 9.
3. ДААРК. - Ф. Р-1188. - Оп. 3. - Спр. 25. – Л. 32.
4. ДААРК. - Ф. Р-1188. - Оп. 3. - Спр. 25. – Л. 45.

5. ДААРК. - Ф. Р-1188. - Оп. 3. - Спр. 268. – Л. 87.
6. ДААРК. - Ф. Р-3285. - Оп. 2. - Спр. 6. – Л. 6.
7. ДААРК. - Ф. Р-1188. - Оп. 3. - Спр. 25. – Л. 48.
8. ДААРК. - Ф. Р-1188. - Оп. 3. - Спр. 268. – Л. 8.
9. Брошеван В.М. Крымская республика: год 1921-й: Краткий исторический очерк / В.М. Брошеван, А.А. Форманчук. – С.: Таврия, 1992. – 70 с.
10. Ишин А.В. В Крыму после Врангеля / А. В. Ишин // Революция и Гражданская война 1917-1920 гг.: новое осмысление. – 1995. – С.47.
11. Ишин А.В. Контрреволюционное движение в Крыму и борьба с ним в 1921 г. / А. В. Ишин // Проблемы материальной и духовной культуры народов Крыма и Северного Причерноморья от античных времен до наших дней. Материалы I научных чтений 14-15 ноября 1996 г. – 1996. – С. 47-48.
12. Мельгунов С.П. «Красный террор» в России 1918-1923 / С.П.Мельгунов. – Нью-Йорк:BRANDY,1979. // Режим доступа: vtoraya-literatura.com/pdf/melgunov_krasny_terror_v_rossii_1979_text.pdf - Заголовок з екрану.
13. Трифонов И.Я. Классы и классовая борьба в СССР в начале НЭПа / И.Я.Трифонов. – Л., 1964. – Т.1.
14. Шаповал Ю.А. ЧК-ГПУ-НКВД в Украине: лица, факты, документы / Ю.А.Шаповал. – М., Арбис, 1997. – 608 с.
15. Чирва И. С. Борьба большевиков за власть Советов в Крыму / И.С.Чирва. – С.: Крымиздат, 1957. – 295 с.
16. Куртуа С., Верг Н., Панне Ж-Л., Пачковский А., Бартошек К., Марголин Ж-Л. Вместо заключения // Чёрная книга коммунизма. Преступления, террор, репрессии. - 2-е, исправленное. - М., 2001. - 780 с.

References

1. Derzhavnyi arkhiv Avtonomnoi Respubliki Krym (dali. – DAARK). - F. R-1188. - Op. 3. - Spr. 25. – L. 94.
2. DAARK. - F. 1. - Op. 1. - Spr. 135. – L. 9.
3. DAARK. - F. R-1188. - Op. 3. - Spr. 25. – L. 32.
4. DAARK. - F. R-1188. - Op. 3. - Spr. 25. – L. 45.
5. DAARK. - F. R-1188. - Op. 3. - Spr. 268. – L. 87.
6. DAARK. - F. R-3285. - Op. 2. - Spr. 6. – L. 6.
7. DAARK. - F. R-1188. - Op. 3. - Spr. 25. – L. 48.
8. DAARK. - F. R-1188. - Op. 3. - Spr. 268. – L. 8.
9. Broshevan V.M. Krimskaiia respublika: hod 1921-y: Kratkii ystorycheskyi ocherk / V.M. Broshevan, A.A. Formanchuk. – S.: Tavryia, 1992. – 70 s.
10. Yshyn A.V. V Krimu posle Vranhelii / A. V. Yshyn // Revoliutsiia y Hrazhdanskaia voina 1917-1920 hh.: novoe osmyslenye. – 1995. – S.47.
11. Yshyn A.V. Kontrevoliutsyonnoe dvizheniye v Krimu y borba s nym v 1921 h. / A. V. Yshyn // Problemi materialnoi y dukhovnoi kulturi narodov Krima y Severnogo Prychernomor'ia ot antychnykh vremen do nashykh dnei. Materyali I nauchnykh chtenyi 14-15 noiabria 1996 h. – 1996. – S. 47-48.
12. Melhunov S.P. «Krasnii terror» v Rossyy 1918-1923 / S.P.Melhunov. – Niu-York:BRANDY,1979. // Rezhym dostupu: vtoraya-literatura.com/pdf/melgunov_krasny_terror_v_rossii_1979_text.pdf - Zaholovok z ekranu.
13. Tryfonov Y.Ia. Klassi y klassovaiia borba v SSSR v nachale NEPa / Y.Ia.Tryfonov. – L., 1964. – T.1.
14. Shapoval Yu.A. ChK-HPU-NKVD v Ukrayne: lytsa, fakti, dokumenti / Yu.A.Shapoval. – M., Arbys, 1997. – 608 s.
15. Chyrva Y. S. Borba bolshevykov za vlast Sovetov v Krimu / Y.S.Chyrva. – S.: Krimyzdat, 1957. – 295 s.
16. Kurtua S., Vert N., Panne Zh-L., Pachkovskiy A., Bartoshek K., Margolin Zh-L. Vmesto zaklyucheniya // Chornaya kniga kommunizma. Prestupleniya, terror, repressii. - 2-e, ispravlennoe. - M., 2001. - 780 s.

Сапицкая Е. М., Вагин К.А. Создание чрезвычайных органов власти и управляющих органов милиции в Крыму в начале 20-х гг. XX в.

В статье исследуется процесс создания чрезвычайных органов власти и руководящих органов милиции в Крыму в начале 20-х гг. XX в. Анализируются задекларированные функции чрезвычайной комиссии Крыма и органов охраны правопорядка в соотношении с их реальной деятельностью по установлению большевистского режима на территории Крыма в указанный период, что сопровождалось проявлениями массового террора по отношению и к гражданскому населению. Это, в свою очередь, провоцировало стремительное повышение уровня преступности, в результате чего правоохранительные органы постоянно реформировались.

Ключевые слова: Крымский революционный комитет, Крымская чрезвычайная комиссия, Крымская милиция, «красный террор»

Sapitska O.M., Vagin K.O. Creation of the extraordinary bodies of the authorities and the governing bodies of the militia in Crimea in the early 20's XX century

The process of creation of the extraordinary authorities and the governing bodies of the militia in Crimea in the early 20's XX century are researched. The declared functions of the Crimean extraordinary commission and law enforcement agencies are analyzed in relation to their actual activities to establish a Bolshevik regime in the territory of the Crimea during this period, which was accompanied by manifestations of mass terror in relation to the civilian population. This, in turn, provoked a rapid increase in the level of crime, as a result of which law enforcement agencies were constantly reformed.

Key words: Crimean revolutionary committee, Crimean extraordinary commission, Crimean militia, "red terror"

Сапицька О.М. – к.і.н., доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародного права Східноукраїнського національного університету ім. В.Даля, e-mail: helensapitskaya@gmail.com

Вагін К.О. – бібліотекар Северодонецької гуманітарно-естетичної гімназії.

Рецензент: д.і.н., проф. **Михайлюк В.П.**

Стаття подана 12.09.2017.